

SUOMEN LUKIOLAISTEN LIITON TAVOITEOHJELMA 2025

1. KOULUTUSPOLITIikka	2
1.1 Lukiokoulutuksen järjestäminen	2
1.2 Opintojen edistäminen	2
1.3 Tuntijako	3
1.4 Oppisisällöt ja pedagogiikka	4
1.5 Oppimateriaalit	5
1.6 Opinto-ohjaus	5
1.7 Peruskoulu ja toiselle asteelle siirtyminen	6
1.8 Toinen aste	6
1.9 Ylioppilastutkinto	7
1.10 Lukion ja korkea-asteen nivelvaihe	8
1.11 Kansainvälinen koulutuspolitiikka	10
2. SOSIAALIPOLITIikka	10
2.1 Opiskeluhoolto	10
2.2 Terveys ja hyvinvointi	11
2.3 Opiskelu ympäristön saavutettavuus ja oppimisen tuki	12
2.4 Oppilaitoksen turvallisuus ja opiskelijan oikeusturva	12
2.5 Yhteisöllisyys ja osallisuus	13
2.6 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	13
2.7 Toimeentulo ja itsenäistyminen	14
3. NUORISOPOLITIikka	15
3.1 Nuorten vaikuttamismahdollisuudet	15
3.2 Nuoret vaaleissa	16
3.3 Nuorisotyö ja nuorten työllisyyden tukeminen	16
3.4 Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus	17
3.5 Maanpuolustusvelvollisuus	17
3.6 Nuoret ja ekologisesti kestävä kehitys	18

1. KOULUTUSPOLITIikka

1.1 Lukiokoulutuksen järjestäminen

Lukiokoulutuksen tulee olla aidosti maksutonta. Jokaisella nuorella tulee olla mahdollisuus osallistua lukiokoulutukseen esimerkiksi taloudellisesta asemasta tai taustasta riippumatta. Lukion tulee olla vetovoimainen vaihtoehto toiselle asteelle siirryttäessä. Lukiokoulutuksen tulee olla puoluepoliittisesti ja uskonnollisesti täysin riippumatonta ja sitoutumatonta. Koulutuksen järjestäjän on varmistettava, että tarjottava koulutus on laadukasta ja että se toteuttaa lukiokoulutukselle asetetut tavoitteet.

Nykyinen malli, jossa lukiokoulutusta järjestävät kunnat, koulutuskuntayhtymät ja yksityiset toimijat, tulee säilyttää. Toisen asteen koulutuksen järjestämisvastuuta ei tule siirtää valtiolta kunnille, hyvinvointialueille tai maakunnille. Koulutuskuntayhtymissä koulutuksen laatu tulee taata riippumatta hallinnollisista järjestelyistä. Myös vaihtoehtoisia opetusmenetelmiä harjoittavien koulujen, erityistehtävän saaneiden lukioiden ja yksityiskoulujen asema on turvattava. Lukion tulee lähtökohtaisesti sijaita niin lähellä, että sitä varten ei tarvitse muuttaa toiselle paikkakunnalle.

Lukiokoulutuksen rahoituksen on jatkossakin perustuttava koulutuksen järjestämisestä syntyviin kustannuksiin ja opiskelijamäärään. Rahoituksen ei tule olla riippuvaista koulutuksen järjestämisestä. Koulutuksen järjestäjän tulee saada järjestämisen todellisia kustannuksia vastaava rahoitus. Lukiokoulutuksen tasa-arvo on turvattava riittävän suurella perusrahoitusosuudella, jonka lisäksi osa rahoituksesta pitää pohjautua kerätyn opiskelijapalautteen määrään. Rahoitusjärjestelmä ei saa johtaa lukioiden eriarvoistumiseen.

Valtionosuuksien vuosittaisen vaihtelun on pysyttävä kohtuullisena. Yksikköhintaa pitää korottaa vuosittain vähintään yleisen hintatason kasvua vastaavilla korotuksilla. Lukiokoulutuksen saavutettavuuden turvaamiseksi harvan väestöpohjan alueiden lukioille on maksettava korotettua valtionosuutta. Korotettua valtionosuutta on maksettava myös erityistehtävän saaneille lukioille. Lukioilla tulee olla aito mahdollisuus hakea erityistehtävää ja myöntämisperusteiden tulee olla standardisoituja. Alueellinen kattavuus tulee ottaa huomioon erityistehtäviä myönnettäessä.

Koulujen alkamisajankohtaa on myöhäistettävä nykyisestä vastaamaan paremmin yleiseurooppalaista mallia.

Lukiokoulutuksessa tulee ottaa käyttöön kansallinen opiskelijapalauttejärjestelmä, jotta lukioiden tilanteita voidaan vertailla opiskelijoiden palautteen perusteella. Opiskelijoiden hyvinvointi ja osallisuus sekä koulutuksen ja ohjauksen laatu tulee huomioida opiskelijapalautetta kerätessä.

1.2 Opintojen edistäminen

Opintojen eteneminen ei saa olla sidottu vuosiluokkiin vaan opiskelijan on voitava valita opintojaksoja omaan opiskelutahtiinsa sopivasti. Opintojen suorittamisen tulee olla joustavaa,

jotta esimerkiksi urheilu- tai musiikkiuralla olevat nuoret voivat yhdistää uran ja lukiokoulutuksen ilman kohtuutonta kuormitusta tai opintojen vaarantumista.

Lukion opetusta tulee tarjota niin, että opiskelija voi sujuvasti suorittaa kaikki haluamansa valtakunnalliset opintojaksot kolmen vuoden aikana. Opiskelu on voitava suorittaa ensisijaisesti lähiopetuksessa, jossa ryhmäkoot eivät saa olla liian suuria. Erityisesti kielten sekä matemaattisten aineiden opetuksessa on taattava riittävän pienet ryhmäkoot. Etäopetuksella tuetaan opetuksen järjestämistä ja mahdollistetaan laajempi opintotarjonta. Itsenäisiä opintojaksoja on myönnettävä valtakunnallisesti yhtenäisin perustein, jotka ottavat huomioon opiskelijan elämäntilanteen. Opiskelijalla tulee olla mahdollisuus suorittaa opintojaksoja halutessaan etänä verkkoympäristöissä.

Muualla hankitun osaamisen tunnustamista ja hyväksilukua tulee kehittää sujuvaksi ja valtakunnallisesti yhtenäiseksi. Nuoren tulee voida opinnoissaan hyväksilukea aktiivinen toiminta kansalaisyhteiskunnassa opintopisteinä. Opetuksen suunnittelussa on huomioitava myös opiskelijan itsenäisen työn määrä, ja lukio-opintojen laajuus mitataan itsenäisen työn määrän huomioivilla ECTS-opintopisteillä.

1.3 Tuntijako

Lukion tuntijaon tulee taata lukiolaiselle vahvat kielelliset, viestinnälliset ja matemaattiset taidot, monipuolinen kielitaito sekä laajat tiedolliset, kulttuuriset ja tietotekniset valmiudet. Lukion on autettava opiskelijaa löytämään vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa sekä tarjottava riittävä tieto ja tuki oman jatko-opintovalinnan tekemiseen.

Lukiossa tulee järjestää oppiaineiden rajat ylittäviä teemaopintoja, joissa eri oppiaineiden asioita käsitellään ajankohtaisten teemojen ympärillä. Oppiaineiden välistä yhteistyötä on lisättävä lukio-opetuksessa myös teemaopintojen ulkopuolella.

Nykymallisesta uskonnonopetuksesta tulee siirtyä kaikille yhteiseen katsomusoppiin, joka tarkastelee uskontoja ja maailmankatsomuksia tasapuolisesti ilmiöiden pohjalta. Uskonnon ja elämäntiedon erityisasema on poistettava lukiolaista. Mikäli uskonnonopetus jatkuu nykymallisena, vähemmistöuskontojen opetuksen tasalaatuisuus tulee taata, ja evankelis-luterilaiseen ja ortodoksiseen kirkkoon kuuluville tulee taata mahdollisuus valita elämäntiedon oppimäärä oman uskonnonopetuksen sijaan.

Kielten opetuksen tulee antaa valmiudet opiskellun kielen monipuoliseen käyttöön. Lukiossa on opiskeltava äidinkielen lisäksi vähintään kahta vapaavalintaista kieltä, joista ainakin toisen on oltava A-kieli. Kielenopetuksen on oltava myös suullista kielitaitoa kehittävää. Mikäli opiskelija puhuu äidinkielenään muuta kuin ruotsia tai suomea, on hänen oman äidinkielenensä opiskelua ja ylläpitoa tuettava. Oman äidinkielen todistettuja opintoja on saatava hyväksiluettua lukio-opintoihin. Opiskelijaa ei saa vaatia opiskelemaan molempia kotimaisia kieliä, mutta hänellä on oltava siihen yhtäläinen mahdollisuus. Suomi toisena kielenä ja ruotsi toisena kielenä -opintojaksoja tulee tarjota laajemmin myös lähiopetuksena yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Matematiikan yhteisessä opintojaksossa on luotava pohja sekä lyhyen että pitkän oppimäärän opiskeluun. Yhteisen opintojakson on annettava opiskelijalle tarpeelliset valmiudet valita

itselleen ja jatko-opintosuunnitelmiinsa sopiva oppimäärä sekä kehittää motivaatiota matematiikan opiskeluun. Pitkän oppimäärän on tarjottava hyvät valmiudet matemaattis-luonnontieteellisiin jatko-opintoihin. Lyhyen oppimäärän on oltava käytännönläheistä ja korostettava kaikissa opinnoissa tarvittavia matemaattisia taitoja.

Opiskelijalle tulee taata mahdollisuus yleissivistäviin, monipuolisiin ja kiireettömiin opintoihin. Laaja-alainen yleistieto ja jatko-opintoihin suuntaava tutkinto mahdollistetaan rakenteellisella valinnaisuudella, joka kohdistuu yksittäisten oppiaineiden sijaan laajoihin teemoihin. Lukio-opinnoissa opiskelijan tulee voida syventyä haluamiinsa aineisiin, eikä liian suuri pakollisten opintojaksojen määrä saa estää sitä. Pakollisten sisältöjen lisäksi opiskelijalla on oltava mahdollisuus valita haluamansa määrä valinnaisia opintojaksoja, joissa hän voi syventää osaamistaan itselleen hyödyllisiksi kokemissaan oppiaineissa.

Opiskelijalla täytyy olla mahdollisuus suorittaa erilaisia lukiodiplomeja, jotka osoittavat lukiolaisen kyvyn itsenäiseen ajatteluun ja toimintaan. Lukiodiplomeja on voitava suorittaa sekä oppiaineryhmissä että yksittäisissä oppiaineissa, eivätkä diplomit saa rajoittua vain taito- ja taideaineisiin. Lukiodiplomeja tulee pystyä suorittamaan monipuolisesti ympäri Suomen, esimerkiksi etäsuoritusmahdollisuuksia hyödyntäen. Lukiodiplomit ilmentävät opiskelijan motivaatiota oppiaineryhmää tai oppiainetta kohtaan. Lukiodiplomeille on oltava kansalliset suoritusohjeet sekä arvioinnin yhdenmukaistavat arviointikriteerit, joiden perusteella toteutetaan lukiodiplomien kaksivaiheinen kansallinen arviointi. Lukiodiplomien tulee olla suorituksina vertailukelpoisia. Ylioppilastutkinnossa tulee voida suorittaa kokeita niissä lukion opetussuunnitelman perusteissa mainituissa taito- ja taideaineissa.

Talous-, työelämä- ja työnhakutaitojen opetus tulee ottaa kiinteäksi osaksi perusopetusta ja toisen asteen koulutusta. Yrittäjyysopintojaksojen tarjontaa tulee laajentaa, ja opiskelijalla tulee olla mahdollisuus tutustua opintojensa yhteydessä yrityksiin ja yrittäjyyteen esimerkiksi yritysvierailujen muodossa. Jokaiselle lukiolaiselle tulee tarjota valinnainen TET-jakso, jonka voi viettää työelämään tai korkeakouluun tutustuen.

1.4 Oppisisällöt ja pedagogiikka

Oppisisältöjen tulee olla yleissivistäviä sekä jatko-opiskeluun valmentavia. Niiden tulee painottua tietojen hankintaan, jäsentelyyn ja soveltamiseen sekä kokonaisuuksien hallintaan. Opetuksen tulee kannustaa opiskelijaa suhtautumaan tietoon kriittisesti ja oppia kyseenalaistamaan ja löytämään perusteltuja ratkaisuja.

Lukion opettajilla tulee olla pätevyys tehtävänsä sekä hyvät ja ajantasaiset pedagogiset valmiudet. Pedagogiikkaa tulee päivittää tukemaan vahvemmin lukiokoulutukselle asetettuja tavoitteita. Nuorten osaamis- ja koulutustason heikkeneminen tulee pysäyttää ja kääntää nousuun. On varmistettava, että yhteistyö työelämän, kolmannen sektorin, korkeakoulujen ja yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa toteutuu kaikkialla. Kaikilla lukiolaisilla on oltava laadukkaat mahdollisuudet suorittaa korkeakouluopintoja lukio-opintojensa aikana.

Jokaisella lukiolla on oltava riittävät ja ajanmukaiset tieto- ja viestintätekniset välineet ja yhteydet. Opettajien tulee kouluttautua säännöllisesti, ottaa käyttöön uusia keinoja hyödyntää tietotekniikkaa opetuksessa ja saada siinä tarvittaessa tukea. Opiskelijoiden digitaalisista taidoista on pidettävä huolta tarjoamalla opetuksen yhteydessä tukea ja ohjausta digitaalisten

opiskelumenetelmien käytössä. Lukion tulee myös nimetä tarpeellinen määrä tietotekniikkatukihenkilöitä, jotka voivat auttaa opiskelijoita ja opettajia tietoteknisissä ongelmissa. Opintojaksojen kokeet tulee pääsääntöisesti järjestää Abitti-järjestelmässä. Opetuksen tulee aidosti valmentaa sähköisiin ylioppilaskirjoituksiin ja muihin sähköisiin koetyyppeihin, lisäksi sovellusten ja laitteiden tulee valmentaa opintojen jälkeiseen elämään.

Etäopetusta järjestettäessä on varmistettava digitaalisen opetuksen toimivuus ja riittävän monipuoliset opiskelutavat ja tilat. Opettajilla tulee olla pedagogiset valmiudet laadukkaasti etäopetuksen toteuttamiseen. Verkossa opiskeleville ja itsenäisiä opintojaksoja suorittaville opiskelijoille on tarjottava riittävä määrä ohjausta.

1.5 Oppimateriaalit

Kaikkien oppimateriaalien ja -välineiden tulee olla opiskelijalle maksuttomia. Oppimateriaalien tulee olla monipuolisia ja laadukkaita. Koulutuksen järjestäjällä tulee olla vapaus valita omaan opetukseensa sopivin oppimateriaali ilman rahoituspainetta. Opiskelijalle tulee tarjota mahdollisuus valita sähköisen ja painetun oppimateriaalin väliltä itselleen sopivin.

Opiskelijalle tulee hankkia opiskelutarkoitukseen soveltuva ja tarpeeksi tehokas tietokone, jonka on oltava Abitti-yhteensopiva. Tietokone tulee hankkia siten, että se on opiskelijan käytössä opintojen alusta opintojen loppuun taaten kaikille lukiolaisille yhtäläiset mahdollisuudet lukea ylioppilaskokeisiin. Tietokoneen toimintoja ei tule rajata niin, että se haittaa opiskelua. Opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus lunastaa tietokone opintojen jälkeen. Kuitenkin opiskelijalla on oltava oikeus opiskeluun ja oppimateriaalien käyttöön myös itse hankkimallaan tietokoneella.

1.6 Opinto-ohjaus

Jokaisella lukiolaisella tulee olla mahdollisuus laadukkaaseen opinto-ohjaukseen ja muihin opinto-ohjausta tukeviin palveluihin. Opinto-ohjauksen riittävät resurssit on turvattava ja opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus päästä keskustelemaan opinto-ohjaajan kanssa aina tarvittaessa. Koulutuksen järjestäjiä tulee velvoittaa asetuksella opinto-ohjaajien vähimmäismäärästä. Jokaista 150 opiskelijaa kohti on oltava vähintään yksi täysipäiväinen opinto-ohjaaja.

Opinto-ohjaaja toimii opiskelijoiden jaksamisen tukena. Henkilökohtaisen opintosuunnitelman, ylioppilastutkintosuunnitelman sekä jatko-opinto- ja urasuunnitelman on tarjottava hyödyllistä tukea opiskelijalle, ja niitä on päivitettävä ja seurattava yhdessä opinto-ohjaajan kanssa.

Opinto-ohjauksesta tulee kerätä palautetta, jonka perusteella sitä kehitetään. Henkilökohtaisen opinto-ohjauksen määrää on lisättävä. Ryhmäohjauksen rinnalle on lisättävä vaihtoehtoisia suoritustapoja. Opinto-ohjauksen on tarjottava opiskelijalle riittävät tiedot ainevalintojen tekemiseen ja selvennettävä valintojen vaikutusta jatko-opintomahdollisuuksiin. Ohjauksen tulee tarjota tietoa vaihto-opiskelusta lukion aikana. Opinto-ohjauksen on tuettava yhteishakuun valmistautumista ajoissa. Opiskelijoille on esiteltävä koulutusaloja ja oppilaitoksia sekä Suomessa että ulkomailla mahdollisimman laajasti.

Opinto-ohjausta tulee saada koko lukion ajan. Opintojen alussa on tuettava erityisesti opiskelu- ja ajanhallintataitojen kehittymistä. Ohjauksella on tuettava opiskelijan omien vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden tunnistamista. Oppiaineiden ja koulutusvalintojen eriytymistä perustuen stereotypioihin tai yksilön ulkoisiin ominaisuuksiin tulee purkaa. Tämä tulee huomioida opinto-ohjauksen lisäksi opettajien ja muun henkilökunnan koulutuksissa. Aineenopettajien roolia ja vastuuta opiskelijoiden ohjaamisessa on selkeytettävä.

Opiskelijoiden tulee olla tietoisia mahdollisuudesta saada jatko-ohjausta lukiosta valmistumisen jälkeen. Jatko-ohjaukseen on varattava riittävästi resursseja ja se on toteutettava opiskelijan yksilölliset tarpeet huomioiden.

1.7 Peruskoulu ja toiselle asteelle siirtyminen

Yläkoulun oppilaanohjauksen tulee olla laadukasta, jotta toiselle asteelle hakeutuu motivoituneita opiskelijoita. Lukion on oltava matalan kynnyksen vaihtoehto jokaiselle, joka haluaa valmistaa itseään jatko-opintoihin, vaikka kaikki heistä eivät olisi varmoja tulevaisuuden alastaan. Lukion opiskelijavalinnan tulee perustua perusopetuksen päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvoon, jota voidaan täydentää valintakokeilla ja muilla kriteereillä erityislinjoille hakeuduttaessa. Perusopetuksen päättötodistuksen arvosanojen tulee olla vertailukelpoisia peruskoulujen välillä.

Jokaiselle peruskoulun päättäneelle täytyy taata jatkokoulutuspaikka. Nuorella tulee olla oikeus hakea mihin tahansa toisen asteen oppilaitokseen. Toiselle asteelle hakeutumisen tulee perustua vapaaehtoisuuteen. Opiskelijan laiminlyönnistä ei pidä seurata sakkoja tai muita sanktioita, vaan ne on korvattava tehostetuilla tukipalveluilla.

Perusopetuksen ja toisen asteen opetussuunnitelmien tulee muodostaa jatkumo, jotta oppilaan on mahdollista saavuttaa toisen asteen koulutuksessa tarvittavat pohjatiedot ja -taidot perusopetuksen aikana.

Kynnystä hakeutua valmentaviin opintoihin on madallettava, ja valmentavia opintomahdollisuuksia on tehtävä entistä näkyvämmiksi. Valmentavien opintojen ohessa on oltava mahdollisuus korottaa peruskoulun päättötodistuksen arvosanoja. Jokaisessa tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta (TUVA) antavassa oppilaitoksessa on pystyttävä tarjoamaan kaikkia TUVA-koulutuksen muotoja. Opintoja ja niiden muodostamaa kokonaisuutta on voitava muuttaa myös valmentavan koulutuksen aikana.

Toisen asteen tutkintoon valmentavaa koulutusta tulee kehittää vetovoimaisemmaksi ja saavutettavammaksi. Maahanmuuttajataustaisia nuoria tulee tukea suorittamaan lukio-opintoja TUVA-koulutuksessa.

1.8 Toinen aste

Toisen asteen koulutuksen on pohjaututtava malliin, jossa lukio ja ammatillinen koulutus toteuttavat toisistaan erillisiä tehtäviä. Lukion rooli on olla yleissivistyksen kautta jatko-opintoihin valmistava koulutusmuoto. Molempia koulutusmuotoja ja niiden opintosisältöjä on kehitettävä itsenäisesti kunkin omista tarpeista ja lähtökohdista. Myös IB-tutkinnon saatavuus tulee taata valtakunnallisesti.

Toisen asteen opiskelijalla tulee olla mahdollisuus halutessaan suorittaa kaksois- tai kolmoistutkinto. Kaksois- tai kolmoistutkinnon suorittajille tulee tarjota räätälöityä opinto-ohjausta. Toisella asteella opiskelevien mahdollisuutta opiskelualan vaihtoon täytyy kehittää erillisvalinnoilla.

Nuorten tulee saada osallistua lukiokoulutukseen pääsääntöisesti nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen oppimäärän mukaisesti. Yksittäisiä opintojaksoja tulee kuitenkin voida suorittaa myös aikuislukiossa. Aikuislukiota ei tule nähdä nuorelle ensisijaisena vaihtoehtona, mikäli opiskelijalla on opinto-oikeutta jäljellä omassa päivälukiossaan. Aikuisille ja nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen tulee vastata erilaisiin tarpeisiin, eikä niille tarkoitettuja tehtäviä tule sekoittaa. Valtion tulee tukea tulevaisuudessakin lukion jälkeistä täydentävää aineenopetusta aikuislukiossa.

1.9 Ylioppilastutkinto

Lukiokoulutuksen on koostuttava lukion oppimäärästä sekä ylioppilastutkinnon kokeista. Tutkintoon vaadittavien suoritettujen opintojen määrän ja laadun tulee olla sama kaikille kokelaille. Ylioppilastutkintoon tulee sisältyä viisi pakollista ylioppilastutkinnon koetta, jotka ovat äidinkielen ja kirjallisuuden koe, vieraan kielen koe, reaaliaineen koe ja kaksi vapaasti valittavaa koetta. Pakollisista ylioppilaskokeista korkeintaan yksi voi olla taito- ja taideaineen koe. Yhden kokeen tulee olla pitkän oppimäärän mukainen. Opiskelijalla tulee olla tämän lisäksi mahdollisuus suorittaa vapaavalintaisesti haluamansa määrä ylimääräisiä ylioppilaskokeita maksutta. Kirjoitettavien aineiden valinnaisuuden lisäämistä tulee tarkastella. Ylioppilastutkinnon kokeet tulee voida jatkossakin suorittaa hajautetusti kolmen tutkintokerran aikana. Ylioppilastutkinnon arvosanojen on oltava keskenään vertailukelpoisia.

Opiskelijan, joka on suorittanut lukion oppimäärän englanniksi, on voitava suorittaa myös ylioppilastutkinnon kokeet englannin kielellä. Ylioppilastutkinnon kokeet tulisi voida suorittaa englanniksi myös hakemuksen perusteella. Englanninkielistä ylioppilastutkintoa ei tule toteuttaa muun koulutuksen kustannuksella, eikä englanninkielisen ylioppilastutkinnon tule vaikuttaa ylioppilastutkinnon rakenteeseen.

Äidinkielen kokeen tulee jatkossakin olla kaikille pakollinen opiskelijan kielellisiä sekä ajatuksellisia valmiuksia mittaava koe, joka suoritetaan suomen tai ruotsin kielellä. Kokeen tulee mitata tekstin ja tiedon tulkitsemis- ja käsittelytaitoja sekä oman tekstin tuottamisen taitoja. Kuitenkin niiden, joiden äidinkieli on romanikieli, karjalan kieli, viittomakieli tai pohjois-, inarin- tai koltansaamen kieli, tulee voida suorittaa ylioppilastutkinnon pakollinen äidinkielen ylioppilaskoe omalla äidinkielellään, vaikka tutkinnon suorituskieli olisi suomi, ruotsi tai englanti. Samaan tutkintoon tulee voida sisällyttää useampi eri kielellä tehty äidinkielen koe, suomi toisena kielenä -koe tai ruotsi toisena kielenä -koe. Erikielisten äidinkielen ylioppilaskokeiden tulee vastata rakenteeltaan toisiaan.

Kielten osaamista on mitattava eurooppalaisen viitekehyksen mukaisilla kielitasoilla, minkä kautta opiskelija saa ylioppilastutkinnon yhteydessä kansainvälisesti hyväksytyyn todisteen kielitaidostaan. Ylioppilastutkintoon tulee sisältyä kielen suullisen osaamisen arviointi.

Ylioppilastutkinnossa tulee voida suorittaa kokeita lukion opetussuunnitelman perusteissa mainituissa taito- ja taideaineissa.

Ylioppilaskoetilanteen sähköisen ja fyysisen ympäristön on palveltava opiskelijaa. Kokeita ei tule järjestää peräkkäisinä päivinä. Ylioppilastutkinto on korkea-asteelle suuntaava tutkinto, jonka suorittaneella on riittävät oppimistaidot ja sivistys korkea-asteella opiskeluun. Ylioppilastutkinnon tulee perustua valtakunnallisiin opintojaksoihin eivätkä maksulliset valmennuskurssit saa asettaa opiskelijoita eriarvoiseen asemaan. Ylioppilaskokeissa tulee huomioida opiskelijoiden moninaisuus ja huolehtia, etteivät yksilön ominaisuudet, kuten neurologinen poikkeavuus tai vammaisuus, haittaa kokeessa pärjäämistä.

Tietotekniikan käyttö ylioppilaskokeissa ei saa muodostua kenellekään esteeksi suorittaa tutkintoa tai sen osia. Kokeessa tarvittavia aineistoja tulee jatkossa voida hakea avoimesta verkkoympäristöstä ja tehtävätyyppejä tulee kehittää siten, että ne hyödyntävät paremmin tietotekniikan tarjoamia mahdollisuuksia. Reaaliaineiden ylioppilaskokeiden tulisi testata myös kokelaan tiedonhaku- ja soveltamistaitoja sekä lähdekritiikkiä.

Ylioppilastutkintolautakunnan rahoittaminen tulee siirtää valtion tehtäväksi. Ylioppilaskokeita tulee voida uusia rajatta. Kokeiden tarkistamisen on oltava asiantuntemukseen perustuvaa ja tasalaatuista. Alustavassa arvioinnissa kokelaan nimen ei tule olla näkyvillä arvioivalle opettajalle. Kokeiden uusintatarkastuksesta mahdollisesti koituvien kustannusten on oltava opiskelijalle kohtuulliset. Ylioppilastutkinnon uusintoihin ilmoittautumisen tulee olla mahdollista korkeakoulujen opiskelijavalinnan jälkeen, jotta ehkäistään yksilön koulutuspolun katkeaminen. Ylioppilaskokeiden uusiminen muualla kuin alkuperäisellä oppilaitoksella tulee olla sujuvaa ja vaivatonta. Ylioppilaskokeiden ilmoittautumisen peruminen tulee olla mahdollista asiallisesta syystä kuten opiskelupaikan saamisen vuoksi.

1.10 Lukion ja korkea-asteen nivelvaihe

Lukiolaisen tulee saada jatko-opintokelpoisuus suorittamalla lukion oppimäärä. Toimiva valintajärjestelmä on avain lukiolaisen kannalta ei-toivottujen väli vuosien karsimiseen. Korkeakoulututkintojen tavoitteet on tehtävä opiskelijalle selväksi jo ennen korkea-asteelle hakeutumista.

Ylioppilaskirjoitusten tuloksia tulee käyttää tehokkaasti hyödyksi korkea-asteen opiskelijavalinnoissa siten, että osa valinnoista tehdään suoravalintana ylioppilastutkinnon perusteella. Todistusvalinnan ainepisteytyksessä tulee kuitenkin huomioida ensisijaisesti se, kuinka oleellinen kyseinen aine on koulutusohjelman kannalta sen opintopistemäärän sijaan. Opiskelijavalintaa tulee tehdä merkittävä määrä myös valintakokeilla.

Korkea-asteen aloituspaikkoja on lisättävä, jotta useampi nuori pääsee korkeakoulutuksen piiriin. Aloituspaikkojen määrän kasvaessa on huolehdittava korkeakoulujen riittävästä rahoituksesta.

Korkeakoulutuksen yhteishaun ensikertalaisuuden tulee säilyä, kunnes opiskelija on suorittanut 60 opintopistettä korkea-asteella tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Yhteishaun on oltava ensisijaisesti uusien opiskelijoiden väylä korkea-asteelle. Aikaisemmin korkea-asteella opiskelleiden mahdollisuus alan vaihtamiseen on turvattava erillisvalintojen ja

omien valintakiintiöiden kautta. Alan vaihtamisen tapoja tulee kehittää ja monipuolistaa niin, että alan vaihtaminen olisi mahdollisimman sujuvaa ja nopeaa.

Hakijoiden alalle soveltuvuuden mittaaminen on merkittävä osa valintakokeiden sisältöä. Valintakokeiden ei tule perustua ulkoa opetellun tiedon testaamiseen. Valintakokeiden suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota siihen, että valmennuskurssit eivät saa antaa osalle hakijoista etulyöntiasemaa valintakokeeseen valmistautuessa. Valintakokeissa vaadittava osaamistaso tulee pystyä saavuttamaan lukio-opintojen aikana. Valintakokeiden on oltava hakijalle maksuttomia.

Korkea-asteen haku aikataulujen on oltava yhdenmukaisia ja tiedot ennakkotehtävistä on julkaistava ajoissa. Korkeakoulujen valintakoeaineistot tulee julkaista vasta kevään ylioppilaskirjoitusten jälkeen. Korkeakoulujen tulee huomioida myös IB-päättökokeiden päivämäärät valintakokeiden asettamisessa. Korkeakoulujen on tehtävä yhteistyötä suunnitellessaan valintakokeiden päivämääriä, jotta hakijalla on mahdollisuus hakea kaikille samankaltaisille aloille samassa haussa. Todistusvalinnan tulokset tulee julkaista hyvissä ajoin ennen korkeakoulujen valintakokeita, ja tämän saavuttamiseksi ylioppilaskokeiden aikataulun tiivistämisen sijasta tulee korkeakoulujen valintakokeita myöhäistää.

Samanaikaisesti antavien korkeakoulujen on luotava yhtenäinen, ensisijaisesti sähköisessä ympäristössä toteutettava valintakoe, jolla on oltava mahdollista hakea kaikkiin oppilaitoksiin. Valintakokeen suorittaminen tulee olla mahdollista valitsemallaan korkeakoulukampuksella eikä mahdolliselle valintakoepaikalle siirtyminen saa aiheuttaa hakijalle kustannuksia. Valintakokeiden laajaan sähköiseen toteutukseen siirryttäessä ei saa tinkiä hakijoiden oikeusturvasta eikä hyvinvoinnista. Valintaprosessi ja valintakokeiden mahdolliset lisävaiheet eivät saa muodostaa hakijalle kohtuutonta kuormaa. Valintaprosessi ei saa venyä liian pitkäksi hakijan oikeusturvan ja hyvinvoinnin takaamiseksi. Sähköisen valintakokeen tekninen toteutus ei saa eriarvoistaa hakijoita toisistaan, eikä se saa muodostaa kynnyksiä hakijoiden soveltuvuuden testaamiseen. Mahdollisen sähköisen valintakokeen rakenteen ja sisältöjen tulee minimoida mahdollisuus vilppiin.

IB-, EB- ja DIA-tutkintojen sekä suomalaisen ylioppilastutkinnon tulee olla tasa-arvoisessa asemassa suomalaisia korkeakouluvalintoja tehdessä. IB-tutkinnon ja suomalaisen ylioppilastutkinnon opetussisältöjä tulee tarkastella erillään, eikä niitä tule suoraan rinnastaa toisiinsa. IB-tutkintoja koskevasta "muut reaaliaineet" -kohdasta tulee luopua ja Core-opinnot tulee huomioida korkeakouluvalintoja tehdessä. IB-tutkinnon Higher Level- ja Standard Level -aineita tulee tarkastella erillisinä aineina todistusvalinnan pisteytyksessä.

Vaihtoehtoisia väyliä korkeakouluun, kuten avoimia opintoja ja MOOC-kurssien suorittamista, tulee kehittää ja ottaa laajempaan käyttöön. Opiskelijaa on myös tiedotettava vaihtoehtoisista väylistä korkeakouluopintoihin toisen asteen opinto-ohjauksen aikana.

Avoimen korkeakoulun opintojen tulee olla maksuttomia välivuotta viettäville nuorille 60 opintopisteeseen asti. Avoimen korkeakoulun kautta korkeakouluun hakeutumisen tulee olla maksutonta. Muiden korkeakoulujen opintojen tulee olla hyväksiluettavissa avoimen väylän opintoihin.

Korkea-asteen koulutuksen on muodostuttava akateemisesta yliopistokoulutuksesta sekä käytännönläheisemmästä ammattikorkeakoulutuksesta.

1.11 Kansainvälinen koulutuspolitiikka

Suomen tulee aktiivisesti osallistua EU-tason koulutuspoliittiseen kehittämistyöhön ja huolehtia kansallisen koulutusjärjestelmän erityispiirteiden huomioimisesta. Suomalaisen koulutusjärjestelmän hyviä puolia tulee edistää kansainvälisesti. Koulutuspolitiikasta päättämisen täytyy säilyä kansallisella tasolla. Koulutusjärjestelmien tulee palvella valtioiden omia tarpeita, eikä Euroopassa tule siirtyä kohti yhteiseurooppalaista koulutusjärjestelmää. Pohjoismaisen koulutuksellisen yhteistyön tulee olla laajamittaista, tehokasta ja saumatonta. Opiskelijoiden liikkuvuutta ja Euroopan sisäisiä koulutusmahdollisuuksia tulee kehittää siten, että yhä useampi nuori saa kansainvälisiä kokemuksia.

Ulkomailla suoritetuista opintoja pitää pystyä hyväksilukemaan lukio-opintoihin. Lukioskoulutuksen tulee kasvattaa kansainvälisiä osaajia sekä valmistaa opiskelijoita toimimaan ja työskentelemään globalisoituvassa maailmassa. Lukiolaisten mahdollisuuksia lähteä vaihtoon Erasmus+ -ohjelman kautta tulee kasvattaa. Erasmus+ -ohjelman kattavuus tulee säilyttää ja sen rahoitusta tulee lisätä. DiscoverEU-hankkeen rahoitusta tulee kasvattaa.

2. SOSIAALIPOLITIikka

2.1 Opiskeluhoolto

Jokaisella lukiolaisella tulee olla saatavilla monipuoliset tukipalvelut opiskelunsa tueksi ja hyvinvointinsa turvaksi. Tukipalveluita saadakseen opiskelijan ei pidä joutua matkustamaan kohtuuttomia matkoja. Lisäksi opiskelijan tietojen, kuten oppimisen tuen päätösten sekä eri diagnoositietojen, on kuljettava sujuvasti järjestelmästä toiseen. Diagnostiikan kriteerien tulee olla yhtenevät sekä perusopetuksen että toisen asteen sote-palveluissa. Lukiolaisella tulee olla oikeus selvittää enintään kolmen päivän sairauspoissaolo pelkällä ilmoituksella ryhmänohjaajalle. Terveydellisistä syistä poissa olemisen tulee olla lieventävä tekijä, kun arvioidaan opintojakson suorittamisen edellytyksiä poissaolojen vuoksi.

Opiskeluhoollon palveluissa tulee noudattaa sitovia henkilöstömitoituksia: Lukioissa tulee olla yksi koulukuraattori ja yksi opintopsykologi enintään 500 opiskelijaa kohti. Lisäksi opiskeluterveydenhuollossa tulee olla yksi terveydenhoitaja enintään 500 opiskelijaa kohti ja yksi lääkäri enintään 1 800 opiskelijaa kohti. Mitoitus koskee täysipäiväisiä työntekijöitä.

Kaikille nuorille on tarjottava laaja, maksuton terveystarkastus sisältäen lääkäriin- ja mielenterveystarkastuksen. Opiskeluhoollon palveluita tulee kehittää moniammatillisessa yhteistyössä oppilaitosten erot huomioiden. Palveluiden järjestämisessä, arvioinnissa ja kehittämisessä on otettava huomioon opiskelijoiden antama palaute. Oppilaitoksen ja hyvinvointialueen välisen yhteistyön tulee olla saumatonta.

Opiskeluhoollon ammattilaisilla tulee olla osaamista mielenterveyden häiriöiden tunnistamisesta ja hoidosta sekä pätevyys psykososiaalisten hoitomuotojen, kuten lyhytpsykoterapian, harjoittamiseen. Mielenterveys- tai päihdehoitoa tarvitsevan opiskelijan

tulee saada ensivaiheen tuki opiskeluhuollossa. Palvelutarjonnassa tulee huomioida järjestöjen tarjoamat palvelut. Opiskelijoilla tulee olla Terapiatakuu-aloitteen mukainen oikeus oikea-aikaisiin mielenterveyden palveluihin.

Opiskeluhuollon palveluiden tulee olla saatavilla oppilaitoksen tiloissa tai sen välittömässä läheisyydessä. Terveydenhuollon, seksuaaliterveydenhuollon ja suun terveydenhuollon on oltava maksutonta toisen asteen opiskelijoille myös heidän täysi-ikäistyttyään.

Opiskeluhuollon tulee muodostaa kokonaisuus, jossa asioita hoitavat samat opiskeluun liittyviin erityiskysymyksiin perehtyneet sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset.

Palveluihin hakeutumisen tulee olla helppoa ja selkeää sekä onnistua ilman välikäsiä ja pelkoa leimautumisesta. Hoitoon hakeutumisen helpottamiseksi tulee tarjota sähköinen ajanvaraus sekä selkokielistä tietoa palveluista. Opiskeluhuollon palveluita tulee täydentää sähköisillä sosiaali- ja terveyspalveluilla.

2.2 Terveys ja hyvinvointi

Oppilaitosten tehtävä on tukea opiskelijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Fyysisen opiskeluympäristön tulee olla terveellinen, turvallinen ja viihtyisä. Opiskelijoiden terveyttä ja turvallisuutta ei saa laiminlyödä koulutukseen liittyvässä paikallisessa tai valtakunnallisessa päätöksenteossa. Oppilaitosten tulee olla savuttomia ja hajusteettomia tiloja.

Opiskelun kuormittavuuteen ja työmäärään tulee kiinnittää huomiota, ja opiskelijoille tulee tarjota tukea ajan- ja stressinhallintaan. Koulutuksen järjestäjän tulee varata riittävästi opiskeluun soveltuvia työ- ja oleskelutiloja opiskelijoiden käyttöön niin kouluajalla kuin sen jälkeen.

Tukemalla opiskelijoiden liikunnallisuutta vähennetään liian istumisen aiheuttamia haittoja. Oppilaitoksissa on tuettava liikuntamahdollisuuksia ja liikunnallisuutta koulupäivien yhteydessä. Opiskelutilojen tulee tarjota mahdollisuuksia asennon vaihtamiseen, ergonomiseen työskentelyyn ja istumisen vähentämiseen.

Toisen asteen opiskelijoiden kouluruokailua tulee kehittää, jotta kaikilla on mahdollisuus täysipainoiseen ateriaan jokaisena opiskelupäivänä. Kouluruokailussa tulee huomioida erilaiset ruokavaliot ja vakavat allergiat, suosia kasvispainotteista ja kotimaista ruokaa ja pyrkiä vähentämään ruokahävikkiä. Kouluruokailussa tulee kiinnittää huomiota ruoan laatuun, ravintoainepitoisuuteen ja täyttävyyteen sekä riittävään ruokailu-aikaan.

Maksuttomia kuukautissuojia tulee tarjota kaikille niitä tarvitseville oppilaitoksissa ja hyvinvointialueiden palvelupisteillä. Alle 29-vuotiaille on saatava henkilökohtaiseen tilanteeseen sopiva maksuton ehkäisy. Seksitautitesteihin on varmistettava nopea pääsy koko maassa.

Jokaiselle toisen asteen opiskelijalle tulee taata monipuoliset mahdollisuudet maksuttomaan harrastukseen. Lukion on tuettava erilaisia harrastusmahdollisuuksia opiskelijoiden jaksamisen tukemiseksi ja yksinäisyyden torjumiseksi. Lukioiden tilat ja harrastevälineet tulee avata vapaamuotoiselle harrastustoiminnalle opetuskäytön ulkopuolella opiskelijoille

ilmaiseksi. Tilojen varaamiseen on oltava lukiolaisille avoin ja tietoturvallinen digitaalinen järjestelmä.

Nuorille räätälöityjä päihde- ja mielenterveyspalveluja on vahvistettava. Päihdepolitiikkaa on muutettava niin, että päihdeongelma nähdään sairautena ja huumeusaineiden käytön rangaistavuudesta luovutaan. Huumeiden käyttö ei saa estää mielenterveyspalveluiden piiriin pääsemistä. Huumeiden käyttämiseen liittyvien haittojen vähentämiseksi tulee ottaa käyttöön huumeidenkäyttöhuoneet. Päihdekasvatuksen tulee perustua haittojen vähentämiseen.

2.3 Opiskeluympäristön saavutettavuus ja oppimisen tuki

Opiskelijan ominaisuudet eivät saa vaikuttaa mahdollisuuksiin suorittaa opintoja tai osallistua oppilaitoksen järjestämään toimintaan. Oppilaitoksen tilojen, erilaisten opiskelu- ja oppimisympäristöjen ja koulun järjestämien tilaisuuksien tulee olla fyysisesti esteettömiä sekä psyykkisesti ja sosiaalisesti saavutettavia. Nuorille tulee taata näkemistä, kuulemista ja liikkumista helpottavien apuvälineiden saanti.

Oppimisvaikeudet ja toimintakykyyn vaikuttavat sairaudet ja vammat on otettava huomioon niin opiskelusuunnitelmissa, opetuksessa, kokeiden laadinnassa kuin koetilanteissa. Erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea on oltava saatavilla yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja lukiolaisella tulee olla oikeus tukiopetukseen. Lakiin tulee kirjata erityisopettajamitoitus, jotta lakisääteinen oikeus erityisopetukseen toteutuisi jokaisessa lukiossa.

Oppimisvaikeustestaukseen tulee päästä ilman, että se vaatii opiskelijalta erityistä valvotun tilaa. Jokaisen opiskelijan tulee päästä lukiseulaan lukion alussa. Testausmenetelmiä on jatkuvasti kehitettävä. Tuki- ja testausmahdollisuuksista on tiedotettava opiskelijoita ja heidän huoltajiaan säännöllisesti.

2.4 Oppilaitoksen turvallisuus ja opiskelijan oikeusturva

Lukioiden tulee kunnioittaa opiskelijoiden ihmis- ja perusoikeuksia poikkeuksetta. Opiskelijan koskemattomuus on loukkaamaton kaikissa tilanteissa. Kaikenlainen koulukiusaaminen tulee nähdä ja sitä tulee käsitellä väkivallan muotona, josta tulee käyttää termiä kouluväkivalta. Lukio on kaikenmuotoisen väkivallan, syrjinnän, häirinnän ja rasismien vastainen paikka, ja sen ilmapiiri on oltava avoin, turvallinen ja välittävä.

Toimintaperiaatteiden tulee näkyä kouluympäristössä läpi lukuvuoden. Velvollisuus puuttua kouluväkivaltaan on kirjattava lukiolakiin, ja kouluväkivaltatapauksissa on sovellettava rikoslakia sekä käytettävä sen termistöä. Koulutuksen järjestäjän välinpitämättömyys havaitsemaansa kouluväkivaltaan tulee tulkita laissa tarkoitetuksi syrjinnäksi. Virkavallan tulee selvittää kouluväkivaltatapaukset yhdessä koulun henkilökunnan kanssa ja mahdollisesti sanktioida. Kouluväkivallan sekä nuorisorikollisuuden ennaltaehkäisemiseksi tulee Ankkuritoimintaa laajentaa koskemaan kaikkia lukioita.

Koulurauha saavutetaan lukiossa opiskelijoiden ja opettajien sekä muun henkilökunnan tiiviillä yhteistyöllä ja keskinäisellä kunnioituksella. Opettajille ja opiskelijoille pitää järjestää koulutusta koulurauhan turvaamisen tavoista sekä opiskelijoiden ja opettajien oikeuksista.

Yhteisöllisen, avoimen, turvallisen, välittävän ja kouluväkivallasta vapaan ilmapiirin edistäminen on myös tutorien ja opiskelijakunnan tehtävä.

Suomeen tulee luoda oppilas- ja opiskelija-asiavaltuutetun tehtävä, joka valvoo opiskelijoiden oikeusturvan toteutumista. Mitään opiskelijaa koskevia toimenpiteitä ei saa aloittaa ilman, että opiskelija on tietoinen tästä. Opiskelijalle tulee tarjota oikeusneuvontaa häntä koskevissa hallinnollisissa asioissa. Opiskelijan tulee tietää, missä henkilörekistereissä hänestä on tietoja, kenellä on pääsy rekistereihin ja kuinka hän voi itse päästä omiin tietoihinsa helposti käsiksi. Opiskelijan opintosuoritukset eivät saa vaarantua hänen äkillisesti muuttuneen elämäntilanteensa tai terveydellisen tilansa takia.

2.5 Yhteisöllisyys ja osallisuus

Opiskelijakunta on irrottamaton osa lukiota, ja sen toiminnan laadukkuus edistää lukioyhteisön toimivuutta. Koulutuksen järjestäjän on turvattava opiskelijakunnan toimintaedellytykset ja otettava opiskelijakunta kiinteäksi osaksi lukion päätöksentekoa. Opiskelijakunnan hallitukselle on nimettävä ohjaava opettaja.

Opiskelijakunnan oikeudellista asemaa tulee selvittää ja hallintoa keventää. Lukion opiskelijakunta on tunnustettava yhteisömuotona ja itsenäisenä oikeushenkilönä. Nykymallissa opiskelijakunnan harjoittamaa yhdistystoimintaa koskevassa lainsäädännössä tulee huomioida tällaisen yhdistyksen hallinnollisten velvoitteiden keventäminen.

Opiskelijakunnalla tulee olla virallinen edustus opettaja- ja johtokunnan kokouksissa sekä oppilaitoksen opiskeluhuoltoryhmässä. Opiskelijakunta täytyy ottaa mukaan lukion järjestyssääntöjä, opiskeluhuollon suunnitelmia sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia laadittaessa ja tarkistettaessa. Opiskeluhuoltoryhmän kokouksiin tulee olla lisäksi avoin pääsy halukkaille opiskelijoille.

Yksittäisistä opiskelijoista ja yhteisöllisyydestä tulee huolehtia laadukkaalla ryhmänohjauksella ja tutortoiminnalla, joita tulee järjestää kaikissa lukioissa. Tutortoiminnalle on varattava riittävät resurssit ja nimettävä tutortoiminnasta vastaava opettaja. Tutorit on koulutettava tehtävänsä. Tutorin tärkein tehtävä on opastaa ja tukea uutta aloittavaa opiskelijaa sekä tukea ryhmäytymistä. Tutortoiminta on kirjattava lukiolakiin.

Jokaisella opiskelijalla tulee olla yhtäläinen mahdollisuus osallistua lukion perinnetapahtumiin ja opetuksen ulkopuoliseen yhteisölliseen ja sosiaaliseen toimintaan taloudellisesta tilanteestaan ja taustastaan riippumatta, ilman uhkaa kiusaamisesta, väkivallasta tai päihteiden käyttöön painostamisesta.

2.6 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Opiskelijoita on kohdeltava tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti jokaisen itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Jokaisessa lukiossa on oltava ajantasainen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, joka sisältää nykytilan kuvauksen sekä tavoitteet ja toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Lukioihin tulee nimetä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvastaava henkilökunnasta. Opettajien tulee saada koulutusta syrjinnän tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen sekä yhdenvertaisuuden edistämiseen.

Lukioyhteisössä tulee olla tilaa yksilöllisyydelle, moninaisuudelle sekä erilaisille identiteeteille ja ilmaisumuodoille. Lukiokoulutuksessa ja sen kehittämisessä tulee tunnistaa ja aktiivisesti purkaa piilevää ableismia, rasismia ja sukupuolirooleja sekä cis-, hetero-, mono- ja valkonormatiivisuutta. Opettajat on veloitettava osallistumaan täydennyskoulutukseen seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta. Nuorten tulee saada solmia itselleen sopivia ihmissuhteita seksuaalisesta suuntautumisestaan ja sukupuolestaan riippumatta ilman pelkoa häirinnästä tai syrjinnästä.

Opettajankoulutukseen tulee sisällyttää opetusta liittyen seksuaalisuuden, sukupuolen ja kehojen moninaisuuteen. Seksuaalikasvatuksessa tulee keskittyä enemmän seksuaalioikeuksien ja seksuaali- sekä sukupuoli-identiteetin käsittelemiseen pelkän lisääntymis- ja seksitautikeskeisyyden sijaan. Seksuaalikasvatuksessa tulee ottaa huomioon sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus eikä opetusta tule eritellä sukupuolen mukaan.

Nuorella tulee olla mahdollisuus korjata juridinen sukupuolimerkintänsä jo ennen täysi-ikäisyyttä. Kolmas juridinen sukupuoli on otettava käyttöön Suomessa ja sukupuolen vahvistamisen on perustuttava omaan ilmoitukseen.

2.7 Toimeentulo ja itsenäistyminen

Nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää tulee yksinkertaistaa tinkimättä nuorten toimeentulosta. Sosiaaliturvan kokonaisuudistuksessa on otettava tavoitteeksi nuorten köyhyyden vähentäminen, kannustinloukkujen purkaminen, tuen turvaaminen elämäntilanteiden muuttuessa ja nuorten kuntoutuksen mahdollistaminen. Sosiaaliturvajärjestelmässä tulee siirtyä yksittäisten tukien malleista kaikille maksettavaan vastikkeettomaan perustuloon.

Ennen uudistuksen toteutumista on varmistettava, että päätoiminen opiskelija saa riittävää opintorahaa välttämättömän toimeentulonsa turvaamiseksi. Opintotuen lainapainotteisuudesta tulee luopua. Opintotuki on opiskelijan sosiaaliturvaa ja sen hallinnointi kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön sijaan sosiaali- ja terveysministeriön vastuulle. Opintotukea tulee saada kaikilta opiskelukuukausilta, eikä lukiolaista tule edellyttää nostamaan opintolainaa ennen oikeutta toimeentulotukeen tai muihin etuuksiin. Opintotukea tulee voida hakea kohtuullisen ajan myös takautuvasti. Järjestelmän selkeyttämiseksi eri etuuksien hakemuksien, maksatusaikojen ja hakemisen ehtojen tulee olla samanlaiset.

Opintorahan veronalaisuus on poistettava. Opintorahan määrän on oltava sidoksissa kansaneläkeindeksiin, samoin opintotuen tulorajoja tulee korottaa indeksin mukaan. Kohtuulliset tulot eivät saa leikata opintotukea, vaan työnteon tulee olla kannattavaa ja opiskelijan tulee voida käydä töissä opintojen ohessa. Huoltajien tulojen alentava vaikutus opintotukeen on poistettava, eikä opintotuen tasoa saa sitoa täysi-ikäisyyteen.

Oppimateriaalilisä tulee poistaa maksuttoman toisen asteen piirissä olevilta opiskelijoilta opintorahaa leikkaavana tekijänä. Oppimateriaalilisä tulee kuitenkin säilyttää ulkomailta ja Ahvenanmaalla opintoja suorittaville nuorille. Aikuisten lukiokoulutukseen tulee luoda kriteerit siihen, milloin oppimäärän suorittaminen voidaan katsoa päätoimiseksi. Opiskelijan, joka opiskelee aikuisten lukiokoulutuksen oppimäärää päätoimisesti, tulee saada opintotukioikeus.

Lukiolaisen opiskelua tulee tukea koulumatkatuella, johon tulee olla oikeus koko opintojen ajan. Tuen minimikilometrimäärä tulee laskea viiteen kilometriin.

Opiskelijoiden tulee saada muiden ryhmien kanssa yhdenvertaisesti yleistä asumistukea. Opiskelijoita ei tule siirtää asumistuen piiristä opintotuen asumislisän piiriin. Opintorahaa ei tule huomioida tuloksi asumistuessa ansiotulojen tapaan, eikä se saa vaikuttaa asumistukeen. Nuorten yhteisasumiseen saatavan asumistuen myöntämisperiaatteissa tulee kuulla nuorten näkemystä omista asumisjärjestelyistään. Ruokakuntokohtaiseen asumistukeen tulee tehdä muutoksia siten, että vain aviopuoliset ja lapset kuuluvat samaan ruokakuntaan. Alaikäisellä omillaan asuvalla opiskelijalla on oltava oikeus yleiseen asumistukeen, vaikka hänellä ei olisikaan muita tuloja. Kuntien ja valtion on huolehdittava siitä, että lukiolaisille soveltuvia opiskelija-asuntoja ja -asuntoloita rakennetaan riittävästi eri puolille Suomea ja että opiskelija-asunnot ovat laadukkaita, kohtuuhintaisia ja saavutettavuudeltaan hyviä.

Sosiaaliturvajärjestelmässä ja työttömyyspalveluissa ei saa olla erillisiä sanktioita nuorille. Työmarkkinatuen viiden kuukauden odotusaika on poistettava lukiosta valmistuneilta ammatillisen tutkinnon suorittaneiden tapaan. Samoin tulee poistaa velvollisuus hakeutua koulutukseen karenssin uhalla.

17-vuotiaiden nuorten tulee voida hankkia B-luokan ajo-oikeus huoltajan luvalla. Nuorille kuljettajille ei tule asettaa muista kuljettajista poikkeavia rajoituksia. Joukkoliikenteen tulee olla laadukasta ja siten alueellisesti kattavaa, että se palvelee myös haja-asutusalueita sekä kaupunkiseutujen reuna-alueita. Paikallisliikenteen tulee olla maksutonta alle 21-vuotiaille.

Alle 29-vuotiaiden maksuhäiriömerkinnän tulee olla voimassa korkeintaan vuoden. Nuorille tulee tarjota tietoa velkaantumisen ehkäisemisestä ja oman talouden hallinnasta.

3. NUORISOPOLITIikka

3.1 Nuorten vaikuttamismahdollisuudet

Nuoria on kuultava aidosti kaikilla päätöksenteon tasoilla ja siihen tulee tarjota vaikuttamisen keinoja, joissa vaikuttamisen mahdollisuudet ovat aitoja pelkän osallistumisen mielikuvan sijaan. Vaikuttamismahdollisuuksien tulee olla kaikille yhdenvertaiset nojaten yhdenvertaisuuslain pykälään, jossa säädetään syrjinnän kiellosta. Nuorilla on oltava yhtäläiset etenemismahdollisuudet yhteiskunnassa sekä mahdollisuus osallistua kansalaisyhteiskunnan toimintaan.

Päätöksenteosta viestiessä tulee käyttää selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Nuoriin liittyvässä päätöksenteossa on kysyttävä kantaa ensisijaisesti nuorilta. Oppilas- ja opiskelijakunnat ovat tärkeimpiä asiantuntijoita erityisesti koulutukseen liittyvissä kysymyksissä. Niiden tulee olla aidosti vaikutusvaltaisia vaikuttamiskanavia myös oman koulun ulkopuoliseen vaikuttamiseen paikallisella tasolla. Lakiin tulee kirjata nuorten edustajille puhe-, läsnäolo- ja aloiteoikeus kuntien ja hyvinvointialueiden päättäviin elimiin, kuten lautakuntiin, hallituksiin ja valtuustoihin.

Nuoria edustavien kunnallisten kuulemisjärjestelmien ja vaikuttajaryhmien on oltava nuorten itsensä demokraattisesti valitsemia. Nuorten vaikuttajaryhmien toimintaedellytyksiä ja -menetelmiä on kehitettävä.

Nuorten demokraattisen osallistumisen tukeminen on koko yhteiskunnan vastuulla. Nuorten demokratiakasvatusta tulee lisätä. Päätöksentekoon liittyvien prosessien on tultava tutuiksi nuorille esimerkiksi koulun kautta. Sähköistämistä pitää lisätä nuorten osallistumisen ja vaikuttamismahdollisuuksien helpottamiseksi. Kunnissa ja hyvinvointialueilla tulee ottaa käyttöön osallistuvan budjetoinnin malli, jonka avulla nuoret voivat osallistua suunnitteluun ja päätöksentekoon.

3.2 Nuoret vaaleissa

Nuorille tulee taata muiden sukupolvien kanssa yhtäläiset vaikuttamismahdollisuudet yhteiskunnassa. Äänestysikäraja on laskettava 15 ikävuoteen kaikissa vaaleissa. Kaikissa vaaleissa ehdolle asettumisen ikäraja tulee säilyttää 18 ikävuodessa. Kansalaisaloitteen allekirjoittamisen ikäraja tulee laskea 15 ikävuoteen. Suomessa tulee ottaa käyttöön kansallinen nuorisaloite.

Äänestyspaikat yleisissä valtakunnallisissa vaaleissa tulee sijoittaa nuorille keskeisiin paikkoihin, kuten oppilaitoksiin. Keskusvaalilautakuntien tulee valmistella esitykset äänestyspaikkojen sijainneista nuoria kuullen. Sekä ennakkoäänestyksen että vaalipäivän äänestyspaikkojen sijainnit tulee suunnitella yhteistyössä nuorisovaltuuston, toisen ja korkea-asteen opiskelijakuntien, nuorisojärjestöjen ja nuorisotyöntekijöiden kanssa.

3.3 Nuorisotyö ja nuorten työllisyyden tukeminen

Nuoriso- ja opiskelijajärjestöjen rooli vaikuttamisen väylänä nuorille on tunnustettava voimakkaammin. Järjestöjen rahoitus ja toimintaedellytykset on turvattava ja niiden merkitystä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa on vahvistettava. Nuoriso- ja opiskelijajärjestöille jaettavia valtionavustuksia ei tule leikata pitkäjänteisen nuorisotyön ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan turvaamiseksi.

Kuntien nuorisopolitiikassa ja -palveluissa on oltava yhtäläiset linjat ja vähimmäisresurssit, jotta ne ovat kaikissa kunnissa riittävät. Kunnissa pitää korostaa ja edistää monikulttuurista ja kansainvälistä nuorisotoimintaa sekä luoda sille edellytykset. Valtakunnallisessa nuorisopolitiikassa tulee olla ennakoiva ja pitkäjänteinen ote, jotta lyhytaikaisten hankkeiden sijaan keskitytään pitkän aikavälin tavoitteissa onnistumiseen.

Nuorten syrjäytyminen tulee tunnustaa yhdeksi Suomen suurimmista haasteista. Syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn ja korjaaviin toimenpiteisiin on suunnattava riittävät resurssit. Nuorisopalvelujen on oltava koottuna yhteen ja helposti nuoren saatavilla. Ohjaamoita, joista nuori saa apua työhön, koulutukseen ja arkeen, tulee olla kattavasti ympäri Suomea ja niiden toiminta ja rahoitus on turvattava lainsäädännöllä. Toimintaa on laajennettava ja kehitettävä yhdessä nuorten kanssa.

Etsivää nuorisotyötä on tehostettava ja vakiinnutettava nuorten tukemis- ja ohjauskeinona sekä syrjäytymisen ehkäisyssä. Etsivän nuorisotyön resurssit on taattava, jotta tuen piiriin

pääsevät koulutuksen tai työmarkkinoiden ulkopuolella olevat nuoret ja he, jotka erityisesti tarvitsevat tukea.

Nuorten työllisyyttä on tuettava uudistamalla työmarkkinapolitiikkaa ja työläinsäädäntöä. Julkisen sektorin tulee tarjota lukiolaisille enemmän kesätyöpaikkoja ja yksityisen sektorin toimijoita tulee kannustaa siihen esimerkiksi kesätyöseteleiden avulla. Nuorten kesätyöllistymistä tulee edesauttaa myöhäistämällä koulujen syyslukukauden alkamisajankohtaa. Opiskelijoiden osalta työnteon ei tule olla välttämättömyys, vaan vapaaehtoinen osa oppimista ja kasvamista.

Nuoria ja erityisesti maahanmuuttajataustaisia tai muihin vähemmistöihin kuuluvia nuoria ei saa jättää heikkoon asemaan työmarkkinoilla suhteessa muihin väestöryhmiin. Nuoria tulee tiedottaa oikeuksistaan työntekijöinä.

Oppisopimuskoulutusjärjestelmää tulee kehittää ja ottaa laajempaan käyttöön. Työympäristön tulee olla häirinnästä vapaa. Valtion, hyvinvointialueiden ja kuntien rekrytointi tulee toteuttaa anonymisti. Nuorten työllisyyspalveluita on kehitettävä yksilöllisemmiksi. Palkkatuettuja työmahdollisuuksia tulee lisätä väliavuotta viettävien nuorten tukemiseksi.

3.4 Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus

Sukupolvien välisen tasa-arvon tulee toteutua yhteiskunnan päätöksenteossa ja työelämässä. Suomen tulee olla houkutteleva ja kilpailukykyinen asuinpaikka nuorille.

Työeläkejärjestelmän perusta on säilytettävä kestävä ja sen kehittämisen lähtökohtana on oltava sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus. Eläkejärjestelmän rahoitusta on käsiteltävä aina kokonaisuutena. Nuoret on otettava mukaan tekemään eläkeratkaisuja koskevia päätöksiä, jotta turvataan sukupolvien välisen ketjun ja oikeudenmukaisuuden jatkuminen sekä järjestelmän uskottavuus. Kaikesta tehdystä työstä tulee karttua eläkettä.

3.5 Maanpuolustusvelvollisuus

Nykyisestä asevelvollisuusjärjestelmästä tulee siirtyä koko ikäluokkaa yhdenvertaisesti kohtelevaan järjestelmään, jossa kutsuntojen kautta palvelukseen valikoituvat Puolustusvoimien sodan ajan tarpeen ja valmiusvaatimusten edellyttämä määrä motivoituneimpia ja soveltuvimpia yksilöitä sukupuoleen katsomatta. Jos asevelvollinen ei ole halukas suorittamaan palvelusta, hänet tulisi lähtökohtaisesti vapauttaa palveluksesta rauhan ajaksi ilman rangaistusta. Nykymallissa aseettoman palveluksen tulee olla tasavertainen vaihtoehto aseelliselle palvelukselle. Siviilipalveluksen rankaisevasta luonteesta tulee luopua lyhentämällä palveluksen kesto, avaamalla se kaikille halukkaille suorittaa ja luomalla positiivisen mielikuvan siviilipalveluksesta.

Nykyistä asevelvollisuuslakia tulee muuttaa siten, että asevelvollisen hakemuksesta palveluksen aloittamisajankohdan muutokseen riittäisi asiallinen syy nykyisen erittäin tarpeellisen henkilökohtaisen syyn sijasta. Väestönsuojelusta ja siviilivarautumisesta tulee saada tietoa lukio-opintojen aikana.

3.6 Nuoret ja ekologisesti kestävä kehitys

Ilmasto- ja ekokriisin hillitsemisen tulee olla päätöksenteon keskiössä. Suomen ja Euroopan unionin tulee olla esimerkillisiä Yhdistyneiden kansakuntien kestävä kehityksen tavoitteiden toteuttamisessa. Kestävä kehityksen suunnitelma tulee ottaa kansallisen ja kansainvälisen päätöksenteon pohjaksi. Kestävään kehitykseen liittyvää politiikkaa on tehtävä nuorten ja tulevien sukupolvien ehdoilla.

Suomen tulee olla edelläkävijä päästöjen vähentämisessä, luonnon hiilivarastojen ja vesistöjen suojelussa, hiilinielujen vahvistamisessa sekä fossiilivapaan energiantuotannon ja puhtaan teknologian kehittämisessä ja käyttöönotossa. Siirtymä hiilineutraaliin ja ekologisesti kestävään yhteiskuntaan on toteutettava sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla.

Yhteiskunnan infrastruktuuri tulee suunnitella siten, että yksityisautoilun sijasta muut tavat liikkua yleistyvät. Kaupungeista ja taajamista on tehtävä kävelyä ja kevyttä liikennettä suosivia. Julkisin varoin tulee tukea kattavaa ja vähäpäästöistä joukkoliikennettä.

Nuorilla tulee olla täysivaltainen edustus YK:n ja EU:n ilmasto- ja ympäristöpolitiikkaan liittyvissä kokouksissa sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden takaamiseksi. Nuorten on pystyttävä osallistumaan ja vaikuttamaan myös Suomen ilmastopolitiikkaan yhdenvertaisesti muiden sukupolvien kanssa. Ilmasto- ja ympäristökasvatuksen tulee olla osa opetussuunnitelmaa. Suomessa tulee opettaa kierto- ja jakamistaloutteen pohjaavaa talousajattelua ja kulutuksen vähentämistä.